ΣΑΕΚ Ναυπλίου, 2026-27

Ειδικός Θρησκευτικού Τουρισμού και Προσκυνηματικών Περιηγήσεων

Θρησκευτικές Περιηγήσεις στην Ελλάδα Ι - Εργαστήριο

Εκπαιδευτικός: Μπουτσιάνη Κωνσταντίνα

Χάρτης της Ελλάδας

Θρησκευτικός – προσκυνηματικός τουρισμός - ορισμός

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 15 του Νόμου 4582/2018, Θρησκευτικός-προσκυνηματικός τουρισμός είναι:

α) το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη διενέργεια ταξιδιού ατομικά ή ομαδικά σε τόπους, χώρους και μνημεία, κτίσματα, μονές και ναούς που σχετίζονται με την ιστορία και την εξέλιξη της θρησκευτικής δραστηριότητας ή γενικότερα **θρησκευτικής σημασίας**, για λόγους θρησκευτικού, ιστορικού, πολιτιστικού και εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος, και

Θρησκευτικός – προσκυνηματικός τουρισμός - ορισμός

β) προσκυνηματικές περιηγήσεις και όλες οι δραστηριότητες που διενεργούνται με **κίνητρο**, μεταξύ άλλων, το προσκύνημα, τη συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές/εκδηλώσεις, την εκπλήρωση τάματος, την έκφραση λατρευτικής πίστης και την εκπλήρωση **εσωτερικής αναζήτησης του Θείου**.

Θρησκευτικός – προσκυνηματικός τουρισμός - δραστηριότητες

«Στις **δραστηριότητες** του θρησκευτικού και προσκυνηματικού τουρισμού-προσκυνηματικών περιηγήσεων περιλαμβάνονται όλες οι δραστηριότητες **συνεδρίων** και **εκδηλώσεων** που διοργανώνονται από τις γνωστές θρησκευτικές κοινότητες στην Ελλάδα, που έχουν αντικείμενο σχετικό με θέματα θρησκείας, θρησκευτικών μνημείων, θρησκευτικών δραστηριοτήτων και τελετών, καθώς και **δράσεις** με το σκοπό της ανάδειξης των μνημείων, των χώρων, των παραδόσεων και των επετείων, σχετικών με την ιστορία, την εξέλιξη και την ανάπτυξη της θρησκευτικής δραστηριότητας και του προσκυνηματικού τουρισμού-προσκυνηματικών περιηγήσεων γενικότερα».

Υποενότητα 1η:Περφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

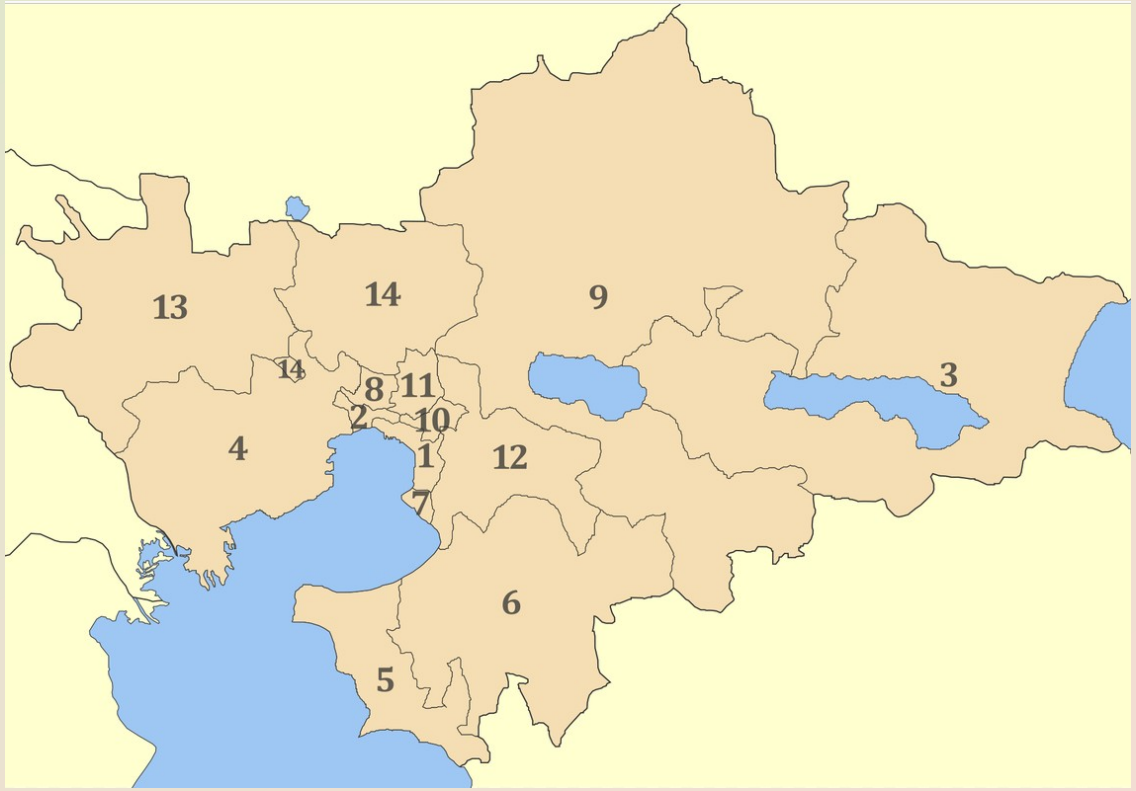

1. Δήμος Θεσσαλονίκης
2. Δήμος Αμπελοκήπων-Μενεμένης
3. Δήμος Βόλβης
4. Δήμος Δέλτα
5. Δήμος Θερμαϊκού
6. Δήμος Θέρμης
7. Δήμος Καλαμαριάς
8. Δήμος Ευόσμου-Κορδελιού
9. Δήμος Λαγκαδά
10. Δήμος Νεαπόλεως-Συκεών
11. Δήμος Παύλου Μελά
12. Δήμος Πυλαίας-Χορτιάτη
13. Δήμος Χαλκηδόνος
14. Δήμος Ωραιοκάστρου

Πηγές: https://www.kallikratis.org/perifereiaki-enotita-thessalonikis/, https://www.kallikratis.org/dimoi-systasi-dimon-nomos-thessalonikis/

Πολεοδομική Οργάνωση και Οχυρωματικό Σύστημα

Ιπποδάμειο Σύστημα της ελληνιστικής Θεσσαλονίκης

Διατήρηση ρωμαϊκών αξόνων και οδικών αρτηριών με κάθετα τεμνόμενους δρόμους, οι οποίοι όριζαν μεγάλα οικοδομικά τετράγωνα.

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=9701

Βυζαντινά Τείχη

Οχύρωση μήκους 8 χλμ. με πύργους και ακρόπολη (σήμερα περίπου 4 χλμ).
Η πρώτη οχύρωση ξεκινά από τον 3ο αιώνα π.Χ.
Τον 3ο αιώνα μ. Χ. χτίσθηκαν οχυρώσεις για την προστασία της πόλης από τους Γότθους.

https://el.wikipedia.org

Επταπύργιο

Το Φρούριο του Επταπυργίου, γνωστό και με την οθωμανική ονομασία Γεντί Κουλέ (Yedi Kule), βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο των τειχών της Θεσσαλονίκης, εντός της Ακρόπολης.

Παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης

- Η πόλη της Θεσ/νίκης ιδρύθηκε το **315 π.Χ.** από τον Μακεδόνα στρατηγό Κάσσανδρο, ένας από τους διαδόχους του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο οποίος της έδωσε το όνομα της συζύγου του και ετεροθαλούς αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Θεσσαλονίκης και προήλθε από τη συνένωση 26 πολιχνών που βρίσκονταν γύρω από τον Θερμαϊκό κόλπο.
- Αρκετές εκκλησίες της έχουν σταυροειδή ή βασιλική μορφή.
- Η κατασκευή τους ανάγεται ανάμεσα στον 4ο και 15ο αι. και άσκησαν μεγάλη επίδραση στον βυζαντινό κόσμο.

Παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης

Οι σημαντικότερες εκκλησίες είναι:

- Η **Ροτόντα** (**Άγιος Γεώργιος**), που κτίστηκε το 306 μ.Χ. Είναι πανομοιότυπη με το Πάνθεον της Ρώμης. Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, το 1912, αφιερώθηκε στον Άγιο Γεώργιο,
- Η **Αχειροποίητος** (στα μέσα του 5ου αιώνα),
- Η **μονή Λατόμου (Ναός του Οσίου Δαυίδ,** τέλη 5ου με αρχές 6ου αιώνα),
- Ο ναός του **Αγίου Δημητρίου** (650 μ.Χ.),

Παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης

- Ο ναός της **Αγίας Σοφίας** (τέλη 7ου αι),
- Η **Παναγία των Χαλκέων** (1028),
- Ο ναός του **Αγίου Παντελεήμονα** (1295-1314).
- Ο ναός των **Αγίων Αποστόλων** (1310-1314),
- Ο ναός του **Αγίου Νικολάου Ορφανού** (1310-1320).

Αποτελούν αριστουργήματα της πρώιμης χριστιανικής τέχνης και έχουν ενταχθεί στον κατάλογο της UNESCO (1988).

Βιβλιογραφία: *Θρησκευτικός Τουρισμός & προσκύνημα – Πολιτικές – Διαχείριση- Αειφορία*, Πολυξένη Μοίρα, 2019, εκδ. ΦΑΙΔΙΜΟΣ

Κατάλογος των δεκαπέντε μνημείων που χρονολογούνται από τα Παλαιοχριστιανικά Χρόνια (4ος αι. μΧ) έως και την Υστεροβυζαντινή Περίοδο (13ος - 14ος αι.) και εντάχτηκαν (1988) στον κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO:

- Τα βυζαντινά τείχη της Θεσσαλονίκης (4ος - 5ος αι.)
- Η Ροτόντα του Αγίου Γεωργίου (4ος αι.)
- Η βασιλική της Παναγίας Αχειροποίητου (5ος αι.)
- Ο Ναός του Οσίου Δαυίδ (Μονή Λατόμου) (6ος αι.)
- Η βασιλική του Αγίου Δημητρίου (7ος αι.)
- Ο Ναός της Αγίας Σοφίας (8ος αι.)
- Ο Ναός της Παναγίας των Χαλκέων (11ος αι.)
- Ο Ναός της Αγίας Αικατερίνης (13ος αι.)
- Η Μονή Βλατάδων (14ος αι.)
- Ο Ναός του Σωτήρος (14ος αι.)
- Ο Ναός του Προφήτη Ηλία (14ος αι.)
- Ο Ναός των Αγίων Αποστόλων (14ος αι.)
- Ο Ναός του Αγίου Παντελεήμονα (14ος αι.)
- Ο Ναός του Αγίου Νικολάου του Ορφανού (14ος αι.)
- Τα Βυζαντινά Λουτρά (14ος αι.)

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα)

Η Ροτόντα είναι μέρος του αυτοκρατορικού συγκροτήματος που χτίστηκε ως Πάνθεον (ή Μαυσωλείο) για τον αυτοκράτορα Γαλέριο. Είναι ένα κυκλικό κτίριο με θόλο διαμέτρου 24 μέτρων. Ο Μεγάλος Θεοδόσιος την μετέτρεψε σε εκκλησία κατά τη διάρκεια της βασιλείας του και για πολλά χρόνια ήταν ο μητροπολιτικός ναός της Θεσσαλονίκης.

- Η εκκλησία μετατράπηκε σε τζαμί το 1591, προστέθηκε ένας μιναρές που σώζεται μέχρι σήμερα και είναι ο μόνος στη Θεσσαλονίκη. Η Ροτόντα διαθέτει άριστα **ψηφιδωτά**.
- Σήμερα λειτουργεί σαν μουσείο. Λειτουργίες στην εκκλησία γίνονται σε ιδιαίτερα σημαντικές ημερομηνίες.

(Πηγή: https://thessaloniki-sightseeing.com/el/tour-item/ekklisia-agios-georgios-rotonta/)

Εκκλησία Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα)

Κάτοψη της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα)

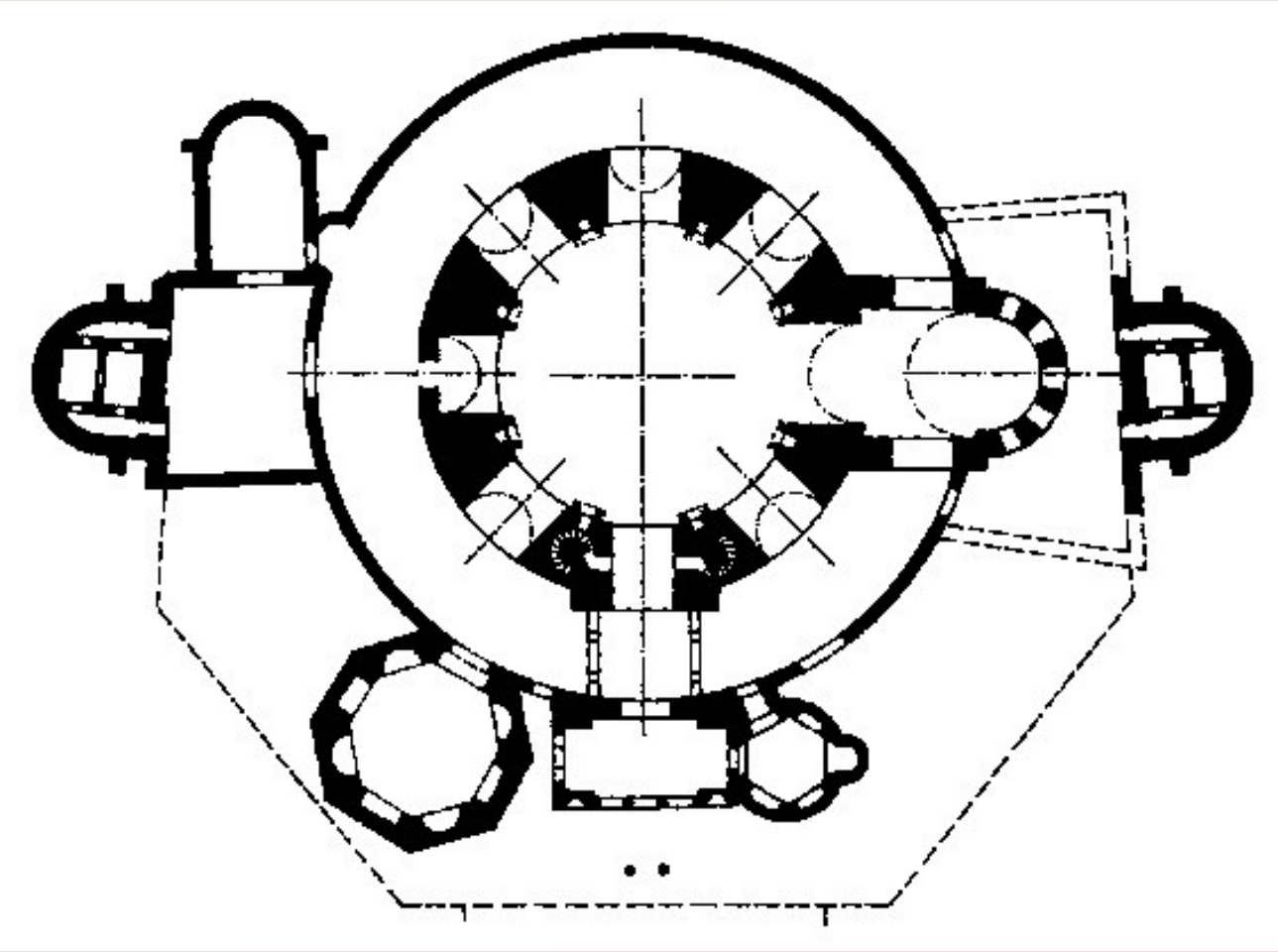

Άγιος Γεώργιος (Ροτόντα)
(περίκεντρος ναός)

Προερχόταν από τα **κυκλικά κτίρια** με τις **θολωτές στέγες**, μια αρχιτεκτονική μορφή που τη χρησιμοποιούσαν συχνά οι Ρωμαίοι στην κατασκευή μαυσωλείων, θερμών αλλά και ναών, με κυριότερο παράδειγμα το Πάνθεον της Ρώμης.

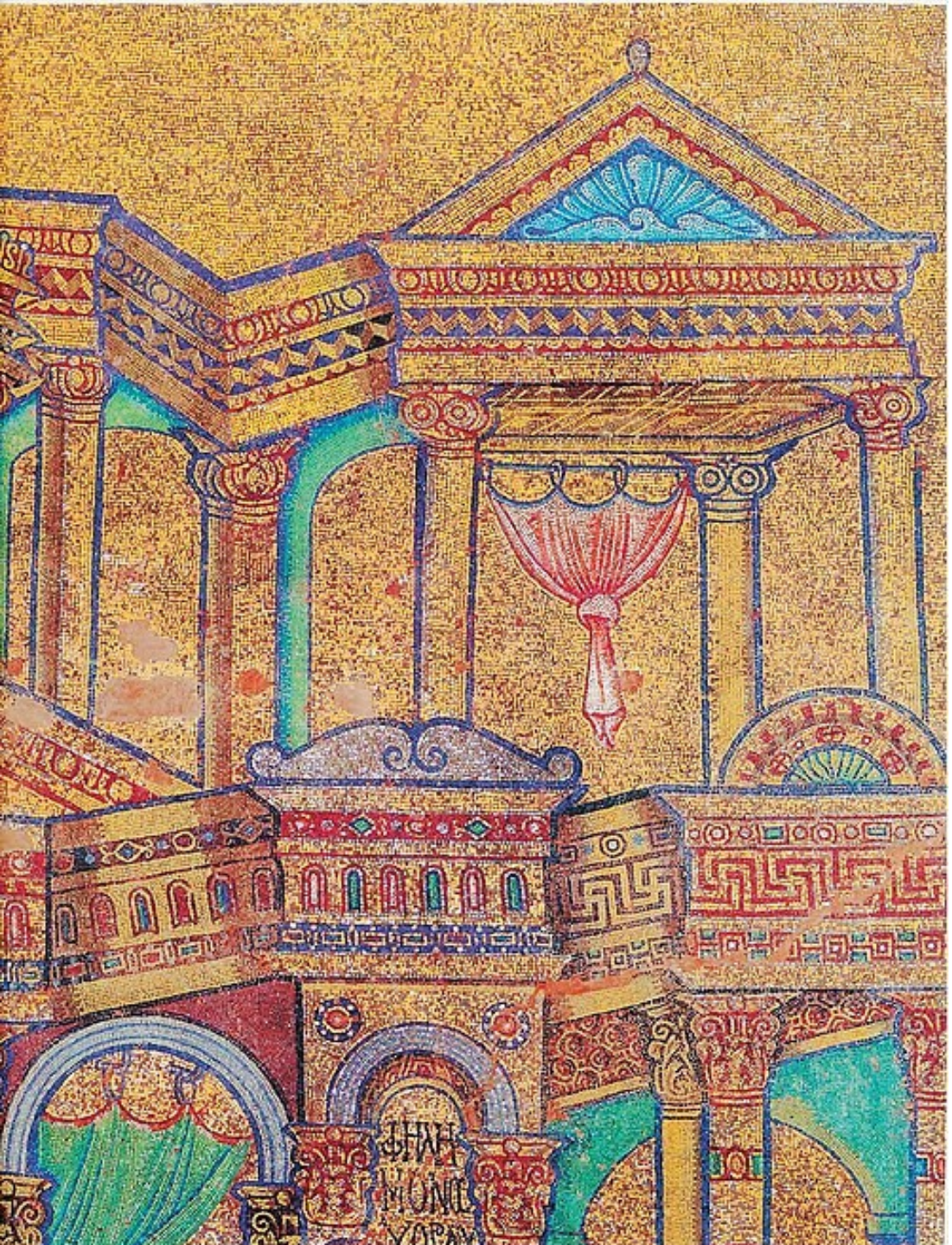

Ψηφιδωτό στη Ροτόντα

https://www.youtube.com/watch?v=h8aGl9g0MdY

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (Ροτόντα) Θεσ/νίκης

Εντοπισμός στον χάρτη:

https://tinyurl.com/bdf99s4s

Παλαιοχριστιανικά & Βυζαντινά Μνημεία UNESCO: Αγία Σοφία

Αγία Σοφία

Η Αγία Σοφία είναι χτισμένη στον αρχιτεκτονικό τύπο της βασιλικής με τρούλο. Τρούλος με παράσταση Αναλήψεως.

Αγία Σοφία

Ο Ναός της Αγίας Σοφίας της Θεσσαλονίκης είναι ένας από τους παλαιότερους και σπουδαιότερους χριστιανικούς ναούς της πόλης, ο οποίος έχει παραμείνει ακέραιος μέσα στο βάθος του χρόνου και λειτουργεί μέχρι σήμερα ως Καθεδρικός Ναός της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης, αναγνωρισμένο Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Πανηγυρίζει στις 14 Σεπτεμβρίου, ημέρα ΄Υψωσης του Τιμίου Σταυρού.

Βρίσκεται στὸ κέντρο, κοντὰ στον Ιερὸ Ναὸ της Παναγίας της Αχειροποιήτου. (wikipedia)

Μαζὶ με τον Άγιο Δημήτριο και την Παναγία την Αχειροποίητο, ανήκουν στα πιο σημαντικά παλαιοχριστιανικά μνημεία της Ελλάδας και ολόκληρης της Ορθοδοξίας. https://www.agiasofia.info/

Παναγία Αχειροποίητος

Η εκκλησία της Παναγίας Αχειροποιήτου είναι παλαιοχριστιανική βασιλική της Θεσσαλονίκης, η οποία σήμερα σώζεται στην ίδια μορφή που κατασκευάστηκε τον 5ο αιώνα – γεγονός που την καθιστά μοναδική στην ανατολική Μεσόγειο. Η ονομασία της οφείλεται στην εικόνα της Θεοτόκου δεομένης που βρισκόταν στο ναό και η οποία σύμφωνα με την παράδοση δεν είναι ζωγραφισμένη από ανθρώπινο χέρι. Ο ναός της Αχειροποιήτου ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο της **παλαιοχριστιανική τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής** με υπερώα, νάρθηκα και στοά, πάνω από τις διαδρομές ενός συγκροτήματος ρωμαϊκών λουτρών η οποία καταλήγει στα ανατολικά σε ημικυκλική αψίδα.

Παναγία Αχειροποίητος

Το μνημείο υπέστη αρχιτεκτονικές επεμβάσεις τον 7ο αιώνα και στη συνέχεια τον 14ο-15ο αιώνα, καθώς και αναστηλωτικές εργασίες μετά τους σεισμούς του 1978. Από ανασκαφές που έγιναν στο εσωτερικού του μνημείου αποκαλύφθηκε ότι ο ναός ιδρύθηκε πάνω σε ένα μεγάλο δημόσιο λουτρό (βαλανείο), ενώ παλαιότεροι συγγραφείς και περιηγητές πίστευαν ότι στη θέση του βρισκόταν στην αρχαιότητα ναός της Θερμαίας Αφροδίτης.

Τα ψηφιδωτά, οι τοιχογραφίες, ο διάκοσμος και οι φορητές εικόνες του ναού της Αχειροποιήτου αποτελούν ένα πραγματικό θησαυροφυλάκιο ιερής τέχνης.

Παναγία Αχειροποίητος

Τα ψηφιδωτά χρονολογούνται στον 5ο αιώνα και πιστοποιούν την ύπαρξη σημαντικών καλλιτεχνικών εργαστηρίων στη Θεσσαλονίκη εκείνη την εποχή. Ένα μέρος του παλαιού γραπτού διακόσμου του μνημείου σώζεται στην επιφάνεια του τοίχου στο νότιο κλίτος, πάνω από την κιονοστοιχία. Χρονολογείται στις αρχές του 13ου αιώνα και εικονίζει δεκαοκτώ από τους Σαράντα Μάρτυρες της Σεβάστειας, που μαρτύρησαν επί αυτοκράτορος Λικινίου.

Οι τοιχογραφίες χτυπήθηκαν με σφυρί από τους Τούρκους για να καλυφθούν με σοβά όταν η εκκλησία μετατράπηκε σε τζαμί.

Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (Σουρωτή -δήμος Θέρμης)

Τάφος Οσίου Παϊσίου

Παγκόσμιο προσκύνημα χιλιάδων πιστών.

Λείψανα Αγίου Αρσενίου

Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (Σουρωτή Θεσσαλονίκης)

Το καθολικό της Ιεράς Μονής Αγίου Ιωάννη Θεολόγου είναι αφιερωμένο στον Άγιο Αρσένιο τον Καππαδόκη, όπου και φυλάσσεται τμήμα των λειψάνων του.
Πνευματικός καθοδηγητής της Μονής υπήρξε ο Άγιος Παΐσιος ο Αγιορείτης.
Στον προαύλιο χώρο βρίσκεται ο τάφος του Αγίου Παϊσίου του Αγιορείτη.

Ψηφιδωτό στην είσοδο της Ιεράς Μονής: ο Χριστός Παντοκράτωρ περιβάλλεται από τον Ευαγγελιστή Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο (αριστερά) και τον Άγιο Αρσένιο τον Καππαδόκη (δεξιά).

Παναγία Φανερωμένη της Νέας Μηχανιώνας

Παναγία Φανερωμένη της Νέας Μηχανιώνας

Η Παναγία Φανερωμένη της Νέας Μηχανιώνας στη Θεσσαλονίκη, μαζί με την Παναγία της Τήνου και την Παναγία Σουμελά αποτελούν τα τρία μεγαλύτερα προσκυνήματα στην Ελλάδα! Κάθε χρόνο υπολογίζεται πως περισσότεροι από 50.000 πιστοί απ' όλη την Ελλάδα ακολουθούν τη Λιτάνευση της Ιεράς Θαυματουργής Εικόνας της Παναγίας Φανερωμένης και περισσότεροι από 200.000 πιστοί προσκυνούν στη χάρη της στην ετήσια πανήγυρη, με την οποία κάθε χρόνο στις 23 Αυγούστου γιορτάζονται τα εννιάμερα της Παναγίας.

Η ετήσια πανήγυρις, με την οποία κάθε χρόνο στις 23 Αυγούστου γιορτάζονται τα εννιάμερα της Παναγίας, καθιερώθηκε στα 1927.

Ιστορία της εικόνας

Ένα μεγάλο τμήμα των ξεριζωμένων από τις πατρογονικές εστίες Ελλήνων της χερσονήσου της Κυζίκου (1922-23) και ιδίως αυτοί που κατοικούσαν στην ιστορική Μηχανιώνα, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή όπου σήμερα ανθεί η Νέα Μηχανιώνα Θεσσαλονίκης.

Φεύγοντας από εκεί, παρά την πίεση των πραγμάτων, τις δυσκολίες και την αγωνία τους, οι ευσεβείς Μηχανιώτες πρόσφυγες πήραν μαζί τους την προστάτιδα, χαριτόβρυτη και θαυματουργή εικόνα της Παναγίας Φανερωμένης και την έφεραν στην Ελλάδα.

Δεν άργησαν να αναγείρουν,στην Νέα Μηχανιώνα Θεσσαλονίκης, έναν Ιερό Ναό.

Παναγία Φανερωμένη της Νέας Μιχανιώνας

«Ήμουνα 27 χρονών νιόπαντρη, λέει η γιαγιά Κυριακίτσα Καψάλα πλέκοντας τα δίχτυα της, όταν ήμουνα άρρωστη στην παλιά Μηχανιώνα* και το κεφάλι μου γύρισε πίσω.
Κανένα φάρμακο και κανένας γιατρός δεν μπορούσε να με κάνει καλά. Και η Παναγία μας, μεγάλη η χάρη της, σαν φέραν την εικόνα Της στο σπίτι μας, με γιάτρεψε αμέσως».
Πηγή: https://www.pemptousia.gr/2023/08/thavmata-tis-panagias-faneromenis-tis-michanionas/

Ένα άλλο θαύμα περιγράφει ο κ. Σαραφίδης :
«Είχε έλθει στην εκκλησία ένας κουτσός με το μπαστούνι του και με τις παρακλήσεις και την πίστη του, έγινε καλά. Γι' αυτό και όταν έφυγε, άφησε το μπαστούνι του δίπλα στην εικόνα.
Η γριά καντηλανάφτρα Μάλαμα Σιμβρή που είχαμε στην εκκλησία, χωρίς να ξέρει τίνος είναι το μπαστούνι, το πήρε να ακουμπάει και πήγε σπίτι της. Μόλις όμως κοιμήθηκε, βλέπει την Παναγία που την μαλώνει και της λέει ότι το μπαστούνι πρέπει να το πάει γρήγορα πίσω, γιατί σ' εκείνη το αφιέρωσε ο κουτσός που έγινε καλά.
Ξύπνησε τρομαγμένη η κυρά-Μάλαμα και ήρθε νύχτα στο σπίτι μου με το μπαστούνι και με πήρε νύχτα, ανοίξαμε την εκκλησία και αφήσαμε στη θέση του το αφιέρωμα».
* Παραθαλάσσιο χωριό στην Προποντίδα. Οι ξεριζωμένοι κάτοικοί της ήλθαν στην Ελλάδα με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923 και ένα μεγάλο μέρος από αυτούς κατοίκησε μεταξύ Επανωμής και Μικρού Εμβόλου νοτιοδυτικά της Θεσσαλονίκης.

Πηγή: Από το βιβλίο του Α.Ρ. Ματίκα με τίτλο *«Παναγία Φανερωμένη η Μηχανιώτισσα»*, όπως αναδημοσιεύονται από τον Σπύρο Κουζινόπουλο στο μπλογκ: Φάρος του Θερμαϊκού http://farosthermaikou.blogspot.com/2016/08/blog-post_72.html

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Μόνιμες Συλλογές
Παρουσιάζει την καθημερινή ζωή, την τέχνη, τη θρησκεία, την οικονομία και την πολιτική οργάνωση στη Βυζαντινή Μακεδονία και ευρύτερα στην Αυτοκρατορία από τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους έως την άλωση.

Αρχιτεκτονική

Ένα από τα κορυφαία μουσεία παγκοσμίως στον τομέα του.
Στεγάζεται σε ένα βραβευμένο μοντέρνο αρχιτεκτονικό συγκρότημα (έργο του Κυριάκου Κρόκου)

Εκθέματα
Καθημερινής ζωής, τέχνης και λατρείας.
Περιλαμβάνει ψηφιδωτά, τοιχογραφίες, εικόνες, χειρόγραφα, κεραμικά, νομίσματα και κοσμήματα.

Συμπέρασμα

Η Θεσσαλονίκη συνδέει αρμονικά τη βυζαντινή της κληρονομιά, την οχύρωση και τα μνημεία της με τα ζωντανά προσκυνήματα που συνεχίζουν την πνευματική παράδοση έως σήμερα.

Πηγή εικόνων

https://www.tovima.com/wp-content/uploads/2026/07/02/Thessaloniki-Byzantine-Fortifications.jpg

Source: www.tovima.com

---

https://www.greece-is.com/wp-content/uploads/2015/11/THESS_BYZANTINE_MUSEUM_01.jpg

Source: www.greece-is.com

---

https://greektransferservices.com/wp-content/uploads/2025/08/Discover-the-Monastery-of-Saint-John-the-Theologian-in-Souroti.webp

Source: greektransferservices.com

Βιβλιογραφία

1) Μοίρα, Πολυξένη, *Θρησκευτικός Τουρισμός & προσκύνημα – Πολιτικές – Διαχείριση- Αειφορία*, 2019, εκδ. ΦΑΙΔΙΜΟΣ

2) Κάτοψη Ροτόντας, παλαιοχριστιανική από την © 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στο: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=1812

3) Χάρτης της Ελλάδας: https://anoixtosxoleio.weebly.com/epsilonnu972tauetataualpha-beta-6-9.html

4) https://thessaloniki-sightseeing.com/el/tour-item/ekklisia-agios-georgios-rotonta/

5) Μοναστήρια στην Ελλάδα: https://tinyurl.com/mshtmmw6

6) Εκκλησίες & Μοναστήρια στο Νομό Θεσσαλονίκης: https://tinyurl.com/4y6ku8cr